

Gradivo je zbral Schwedt v letih 1964, 1965 in 1966 s pomočjo študentov etnologije v Tübingenu. Izkušnje pri tem zbiralnem delu so mu narekemale vrsto dognanih misli in napotkov za etnološko terensko delo; spopolnil jih je še z nekaterimi ustreznimi sklepi sociologov. Izsledki iz zbranega gradiva so, kolikor lahko presoja slovenski poročevalec, ki pozna obravnavano ozemlje samo z nekaterih ekskurzij, vredni upoštevanja, saj slonijo na zadosti obsežnih pričevanjih o življenju v okviru šeg, ki jih je znal pisec, kot je podoba, pravilno prerešetati, pa tudi narediti iz njih razmeroma zgovorne in vabljuje sklepe. Ob tem pa smo zopet pri gornjih kritičnih pripombah ali, bolj naravnost, pri vprašanju, ali je mogoče skoraj samo z gradivom o življenju v okviru šeg obravnavati npr. družbene spore in družbene odnose tolikanj plodno kakor še z zadevnim gradivom iz širšega gospodarskega življenja. Ne glede na tehtnost Schwedtovih odkritij sodimo, da na vprašanje nikakor ni mogoče odgovoriti pritrilno. Z drugimi besedami povedano: oporečna zasnova se je natančno pokazala v izvedbi raziskave. Mimo vsega tega pa velja delu priznati, da je v marsičem z uspehom oralo ledino, v marsičem pa dopolnilo žetev drugih.

Angelos Baš

Utz Jeggle, Judendörfer in Württemberg.

Volksleben, 23. Band. Tübingen 1969, 361 strani

Delo obravnava razvoj družbenih razmerij med Judi in kristjani v württemberških t. im. judovskih vaseh, tj. v tistih, v katerih so živeli tudi Judje, in sicer zlasti od njihove emancipacije 1828 naprej. A tudi za prejšnjo dobo zajema knjiga precejšen skupek razmerij med Judi in kristjani v Württembergu. Čeprav se je začelo število württemberških vaških Judov v drugi polovici 19. stoletja postopoma zmanjševati, jih je ostalo vse do prihoda Hitlerja na oblast vendarle precej, saj je živela 1932 v vaseh še zmerom petina Judov v Württembergu (1832 je bila to dobra devetina). Po drugi svetovni vojski jih je ostalo zunaj mest le še toliko, da jih je mogoče prešteti na prste.

V württemberških vaseh so se pričeli naseljevati Judje konec 15. in v začetku 16. stoletja. O njihovih natančnejših odnosih s kristjani pa govorijo viri povečini šele od 18. in posebno od 19. stoletja naprej; to so najprej pisani viri, ki jih dopolnjujejo v drugi polovici 19. in 20. stoletju pričevanja ustnega izročila. Dobo pred emancipacijo leta 1828 je lahko raziskal Jeggle samo na podlagi pisanih virov; tem izvajanjem gre oporekati glede pritegnitve podatkov o zakonodaji; teh dokaj pogrešamo, saj zvezo premalo o pravnem položaju Judov. Sicer pa se ponuja vtis da je izluščil pisec iz dosegljivega gradiva vse omembe vredne izpovedi o izbranem vprašanju: obdeluje ločnice v vaseh, pravno diskriminacijo (žal, kot rečeno, premalo natančno in jasno), versko zaničevanje, položaj Judov kot parijev, nato sinagoge in življenje v njih, šole, družbeni profil, skupinsko povezanost, zatem trgovino in obrt, narodni ponos, oblike sodelovanja in naposled spore (naraščanje prebivalstva, gospodarske spore in preganjanja Judov 1819). Mimo vprašanja, ali je razporeditev izvajanj v tem prvem poglavju najprimernejša ali ne, naj pribijemo, da je temeljna odlika tega kakor tudi naslednjih poglavij ta, da je znal Jeggle s pridom razložiti karakterološke značilnosti württemberških vaških Judov, kolikor tu ne gre za izkrivljene

sodbe pri krščanskem prebivalstvu, v poglavitnem kot skorajda edine mogoče ustrezne posledice zapostavljanja in zatiranja ali, drugače povedano, kot poteze, ki so bile potrebne za življenjski obstoj.

Času po emancipaciji 1828 je namenjen poglavitni del knjige. Najprej razčlenjuje pisec zadevni zakon iz 1828, potem njegove učinke (judovske pridržke in nasprotovanja, spremembe na kulturnem torišču, novo ureditev verskega življenja in poskuse sprememb v gospodarski dejavnosti); sledijo izvajanja o nasprotjih med vrednotnimi predstavami pri Judih in pri kristjanih, in sicer o delu, trgovini, življenjskem stilu (žal je ta pojem tu zgolj soznačnica za hud *mixtum compositum*), zemlji in o mestni kulturi v vaškem območju, nadalje izvajanja o nesoglasjih, natančneje o nasilju in pa o revoluciji in emancipaciji, izvajanja o družbenem vzponu Judov in njihovem odseljevanju z dežele in izseljevanju, in končno o pojmi dom in domovina. Predzadnje poglavje velja času pred prvo svetovno vojsko, med njo in po njej, in je nastalo skoraj izključno le na podlagi ustnega izročila; Jeggler je v njem preučil judovsko vsakdanje in praznično življenje, razmerje med generacijami in prehode med njimi in pa usodo Judov pod nacisti.

Sklepno poglavje vsebuje premišljanje o današnjih pogledih krščanskega vaškega prebivalstva v Württembergu na Jude, zlasti na njihovo gospodarsko uveljavljanje, karakterologijo in pa trpljenje in umiranje v tretjem rajhu. Tu je beseda o znanstvenih spoznanjih, ki pa pogosto prehajajo v čisto človeške sodbe in obsodbe in ki predstavljajo pisca hkrati z vsemi drugimi izvajanja v knjigi kot odločnega protifašista. Naj bo naveden njegov zadnji stavek: »... (rasistično miselnost lahko odpravi) samo obsežno razsvetljevanje, ki bi morda tudi Nemce lahko napravilo zrele«.

S tega stališča je delo napisano pristransko, vendar pristranost te vrste spoštujemo in si je lahko želimo tudi v znanosti zmerom in povsod. Že zavoljo te dosledne Jegglerjeve pristranosti štejem njegovo knjigo za zelo dobrodošlo delo v nemški etnologiji. To oceno pa moramo poglobiti z oceno stvarne vsebine pričujoče raziskave, ki je njena poglavitna vrednost, kot zapisano, v tem, da dodobra odseva odnose krščanskega prebivalstva v württemberških judovskih vaseh do Judov, zlasti pa da iz teh spoznanj prepričljivo razlaga življenje in delo Judov kot praviloma neogibno reakcijo na te odnose.

Angelos Baš

Ingeborg Weber — Kellermann, Deutsche Volkskunde zwischen Germanistik und Sozialwissenschaften.

Stuttgart 1969, 113 + (X) strani.

V knjigi je orisana zgodovina nemške etnologije. Namenjena je »mlademu raziskovalnemu rodu in zainteresiranim zastopnikom sorodnih disciplin«. Nedvomno pa bo zanimiva kar za vse nemške (in marsikatere druge) etnologue, saj pričujoči oris pogosto na novo vrednoti zasnove in poti te vede pri Nemcih ali, natančneje, na nemškem jezikovnem območju. Z drugimi besedami: gre za kritičen pretres vseh dob v razvoju nemške etnologije, ki posredno odseva avtoričine teoretične (in empirične) sodbe. Zato bo knjiga po vsej verjetnosti sprožila prenekatero izmenjavo mnenj.